

Wzory eksploatacji

założenia polityki wobec najnowszych trendów i sposobów działania sprawców handlu ludźmi

ANNIINA JOKINEN & ANNA-GRETA PEKKARINEN

Niniejszy dokument podsumowuje główne ustalenia raportu pt. „Wzory eksploatacji – założenia polityki wobec najnowszych trendów i sposobów działania sprawców handlu ludźmi w Finlandii, Łotwie, Estonii, Polsce i Ukrainie”. Raport został opracowany przez Annę-Gretę Peckkarinen oraz Anniinę Jokinen.

Definicje

HANDEL LUDŹMI DO PRACY PRZYMUSOWEJ oznacza poważne wykorzystywanie pracy danej innej osoby w celu osiągnięcia korzyści finansowych. Ofiary tego typu przestępstwa są zazwyczaj zmuszane do wykonywania pracy przez wiele godzin za niewielkie wynagrodzenie lub bez wynagrodzenia. Mogą być ofiarami przemocy, zastraszane, zniewolone w wyniku zadłużenia (praca za długi), a ich swoboda przemieszczania się może być ograniczona.

HANDEL LUDŹMI W CELU WYKORZYSTYWANIA SEKSUALNEGO może polegać na zmuszaniu innej osoby do świadczenia usług seksualnych w przemyśle seksualnym lub zmuszaniu jej do świadczenia usług seksualnych innych niż prostytutka.

Przesłanki

HANDEL LUDŹMI JEST motywowany możliwością zarobienia pieniędzy. Podmioty czerpiące zyski z handlu ludźmi to nie tylko grupy przestępcze, ale także legalnie funkcjonujące osoby prywatne i osoby prawne (np. przedsiębiorstwa). Handel ludźmi jest zjawiskiem zależnym od płci. Ofiarami handlu ludźmi w celu wykorzystywania seksualnego są głównie kobiety i dziewczęta, podczas gdy wiele zidentyfikowanych ofiar handlu ludźmi w celu zmuszania do pracy to mężczyźni.

POSZCZEGÓLNE ETAPY HANDLU ludźmi, takie jak rekrutacja, transport czy eksploatacja są związane z różnymi kosztami. Często, w sposób zakamuflowany, tymi kosztami jest obciążana ofiara. A ponieważ są one znaczące i sztucznie zawyżane, ofiara popada w poważne zadłużenie, a w ten sposób staje się jeszcze bardziej podatna na wykorzystanie. Chociaż sposoby działania w przypadku handlu ludźmi do pracy przymusowej oraz w celu wykorzystywania seksualnego różnią się od siebie, to jednak mają też wiele cech wspólnych.

#ELECT THB
Enhanced Law Enforcement
Cooperation and Training on
Trafficking in Human Beings

PROJEKT ELECT THB (Enhanced Law Enforcement Cooperation and Training on Trafficking in Human Beings – Wzmocnienie współpracy organów ścigania oraz szkolenia

w zakresie eliminowania handlu ludźmi) ma na celu poprawę skuteczności identyfikacji i efektywności ścigania przypadków handlu ludźmi (ang. trafficking in human beings, THB) w celu wykorzystywania seksualnego i zmuszania do pracy, a także zwiększenie współpracy między organami ścigania oraz innymi kluczowymi instytucjami i organizacjami zaangażowanymi w eliminowanie tego przestępstwa w Estonii, na Łotwie i w Finlandii.

PROJEKT JEST finansowany ze środków Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego – Policja, Unii Europejskiej, numer umowy: 101021497.

THE CONTENT of the publication represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

Praca przymusowa

NIEUCZCIWA REKRUTACJA JEST jednym z kluczowych czynników ryzyka stania się ofiarą pracy przymusowej i handlu ludźmi: pobieranie nadmiernych lub nienależnych opłat za zapewnienie pracy, za dokumenty podróżne oraz za coś takiego, jak „koszty usług”. W rezultacie pracownik może się zadłużyć i stać się bardziej podatny na dalsze wykorzystywanie.

OSOBY UBIEGAJĄCE SIĘ o azyl i cudzoziemcy o nieudokumentowanym statusie mogą czuć się zmuszeni do przyjęcia oferty pracy na złych warunkach. Cudzoziemcy o nieudokumentowanym statusie często nie chcą zgłaszać nawet poważnych nadużyć, jeśli może to skutkować ich deportacją.

OSOBY ZMARGINALIZOWANE SPOŁECZNIE, takie jak osoby bezdomne, uzależnione od substancji psychoaktywnych lub niedawno zwolnione z więzienia, mogą być celem sprawców handlu ludźmi, wykorzystujących ich słabości psychologiczne lub społeczno ekonomiczne.

PRACA W CHARAKTERZE pomocy domowej wiąże się ze szczególnym ryzykiem, ponieważ jest to forma zatrudnienia niewidoczna dla organów ścigania i ogółu społeczeństwa, a w wielu krajach stanowi ona część szarej strefy.

HANDLARZE LUDŹMI ORAZ osoby wykorzystujące do pracy stosują szereg różnych rozwiązań organizacyjnych, prawnych etc., aby ukrywać swoją nielegalną działalność i unikać płacenia podatków oraz składek na ubezpieczenie społeczne w celu maksymalizacji własnych zysków.

Obejmują one:

NIEUCZCIWA REKRUTACJA JEST jednym z kluczowych czynników ryzyka stania się ofiarą pracy przymusowej i handlu ludźmi: pobieranie nadmiernych lub nienależnych opłat za zapewnienie pracy, za dokumenty podróżne oraz za coś takiego, jak „koszty usług”. W rezultacie pracownik może się zadłużyć i stać się bardziej podatny na dalsze wykorzystywanie.

OSOBY UBIEGAJĄCE SIĘ o azyl i cudzoziemcy o nieudokumentowanym statusie mogą czuć się zmuszeni do przyjęcia oferty pracy na złych warunkach. Cudzoziemcy o nieudokumentowanym statusie często nie chcą zgłaszać nawet poważnych nadużyć, jeśli może to skutkować ich deportacją.

OSOBY ZMARGINALIZOWANE SPOŁECZNIE, takie jak osoby bezdomne, uzależnione od substancji psychoaktywnych lub niedawno zwolnione z więzienia, mogą być celem sprawców handlu ludźmi, wykorzystujących ich słabości psychologiczne lub społeczno ekonomiczne.

PRACA W CHARAKTERZE pomocy domowej wiąże się ze szczególnym ryzykiem, ponieważ jest to forma zatrudnienia niewidoczna dla organów ścigania i ogółu społeczeństwa, a w wielu krajach stanowi ona część szarej strefy.

HANDLARZE LUDŹMI ORAZ osoby wykorzystujące do pracy stosują szereg różnych rozwiązań organizacyjnych, prawnych etc., aby ukrywać swoją nielegalną działalność i unikać płacenia podatków oraz składek na ubezpieczenie społeczne w celu maksymalizacji własnych zysków.

Handel ludźmi w celu wykorzystywania seksualnego

PRZEMYTNICY LUB INNI pośrednicy często pomagają cudzoziemcom z Afryki lub Azji Południowo Wschodniej, którzy podróżują do Europy, w znalezieniu pracy w przemyśle seksualnym, w zamian za część ich zarobków.

WERBOWANIE POTENCJALNYCH OFIAR odbywa się głównie w Internecie. Osoby poszukujące pracy w przemyśle seksualnym są często werbowane na podstawie fałszywych obietnic: po przybyciu do kraju docelowego bez pieniędzy i dostępu do lokalnych sieci kontaktów są zmuszane do zaakceptowania warunków pracy, które są znacznie gorsze od uzgodnionych.

SPRAWCY CORAZ CZĘŚCIEJ korzystają z internetu, aby wykorzystywać ludzi do pracy: ogłoszenia o usługach świadczonych przez ofiary handlu ludźmi są często publikowane na tych samych stronach, co ogłoszenia osób sprzedających usługi seksualne, utrudnia to władzom wykrywanie przypadków handlu ludźmi. Transmisje na żywo treści seksualnych stwarzają podobne problemy, ponieważ może być trudno ustalić, czy dana osoba robi to dobrowolnie.

MAŁŻEŃSTWO ZAWARTE POD przymusem to sytuacja, w której związek małżeński zawierany jest bez swobodnej zgody jednej lub obydwu stron lub gdy jedna albo obydwie strony nie są w stanie opuścić małżonka. W przypadku handlu ludźmi w celu zmuszania do małżeństwa ofiary są zazwyczaj zależne od swoich małżonków, finansowo, ale także jeśli chodzi o ich miejsca do życia, wyżywienie czy pozwolenia na pobyt. Mogą być również narażone na różne formy wykorzystywania – od wykorzystywania seksualnego po przymusową pracę i służbę domową.

Kluczowe cechy:

DZIECI I OSOBY młode są narażone na wykorzystywanie seksualne, zmuszanie do żebractwa i działalności przestępczej. Szczególnie narażone są dzieci, które uciekły z domu, placówek opieki zastępczej lub innych instytucji.

POWSZECHNIE STOSOWANA JEST również metoda „lover boy”, czyli praktyka, w której sprawca płci męskiej uwodzi młode, bezbronne dziewczęta i chłopców, udając, że jest w nich zakochany, po to tylko, aby ostatecznie je wykorzystać.

PRZYMUS PSYCHOLOGICZNY I trauma więzi są często wykorzystywane przez handlarzy ludźmi do sprawowania kontroli nad ofiarami. Ewentualne wykrycie takiego przypadku może być trudne, np. z uwagi na izolację, groźby, upokarzanie ofiar, połączone z okazjonalną życzliwością wobec nich.

OFIARY HANDLU LUDŹMI mogą być wykorzystywane na wiele sposobów. Na przykład ofiary wykorzystywania seksualnego mogą być zmuszane do podpisywania dokumentów w celu zakładania fałszywych firm, zaciągania pożyczek lub otrzymywania kart kredytowych lub do ubiegania się o świadczenia socjalne, które są następnie wykorzystywane przez sprawców do finansowania działalności przestępczej.

WYDARZENIA GLOBALNE:

Pandemia COVID 19 i rosyjska inwazja na Ukrainę

OD 2014 ROKU do rozpoczęcia pełnoskalowej inwazji w 2022 roku obywatele Ukrainy, mężczyźni, kobiety i dzieci byli wykorzystywani i sprzedawani w obrębie Ukrainy oraz poza jej granicami w celu wykorzystywania seksualnego, a także zmuszani do pracy, np. w budownictwie, produkcji i rolnictwie.

DO KWIEŚNIA 2023 roku ponad pięć milionów ukraińskich uchodźców wojennych otrzymało ochronę międzynarodową lub została im udzielona pomoc w ramach podobnych programów ochrony w Europie. Dyrektywa UE w sprawie udzielania ochrony międzynarodowej oraz środki przeciwdziałające handlowi ludźmi w krajach docelowych potencjalnie zmniejszyły ryzyko wykorzystywania uchodźców z Ukrainy.

WYKORZYSTYWANIE ORAZ HANDEL ludźmi, w przypadku uchodźców wojennych z Ukrainy póki co nie został stwierdzony w tym przypadku, ale ryzyko wykorzystywania pozostaje wysokie.

OGRANICZENIA W PODRÓŻOWANIU związane z pandemią COVID 19 spowolniły transgraniczny przepływ osób, potencjalnie wpływając na wykorzystywanie osób miejscowych oraz cudzoziemców już przebywających w kraju.

NA CAŁYM ŚWIECIE liczba zidentyfikowanych ofiar handlu ludźmi w celu wykorzystywania seksualnego zmniejszyła się. Może to sugerować ograniczenie zjawiska wykorzystywania seksualnego, ale bardziej prawdopodobne jest, że przeniosło się ono do mniej widocznych, a jednocześnie mniej bezpiecznych dla ofiar miejsc, co zaś utrudnia identyfikowanie ofiar.

W OKRESACH IZOLACJI spowodowanej pandemią COVID-19 miało miejsce mniej kontroli organów inspekcji pracy. Wiele firm ucierpiało finansowo i musiało zwolnić pracowników. Niektórzy z nich musieli znaleźć nowe źródła dochodu, podczas gdy inni ryzykowali zdrowie, wchodząc w liczne interakcje z innymi osobami w czasie pandemii.

Spojrzenie w przyszłość

PANDEMIA COVID 19 i rosyjska inwazja na Ukrainę miały daleko idące skutki dla światowej gospodarki oraz przepływu osób i towarów. Na poziomie globalnym i w Europie wiele osób jest bardziej narażonych na handel ludźmi i wykorzystywanie z powodu inflacji, bezrobocia i konfliktów.

KLUCZOWE ZNACZENIE MA obserwowanie metod działania handlarzy ludźmi, pośredników i przedsiębiorstw, którzy w wyniku kryzysu mogą być bardziej skłonni do uciekania się do korzystania z nielegalnych środków i wykorzystywania ludzi jako sposobu na maksymalizację zysków przy jednoczesnym obniżeniu kosztów.

Kluczowe zalecenia dla decydentów

☑ **NALEŻY ZAPEWNIĆ ORGANOM** ścigania wystarczające zasoby i możliwość zdobycia umiejętności potrzebnych do prowadzenia dochodzeń i ścigania przypadków handlu ludźmi szybko i skutecznie. Należy również zagwarantować środki na współpracę różnych instytucji i organizacji zaangażowanych w eliminowanie handlu ludźmi. Zwiększy to zdolność władz państwowych oraz określonych

instytucji do rozpoznawania nowych trendów i sposobów działania związanych z handlem ludźmi.

☑ **NALEŻY ZAPEWNIĆ ORGANOM** ścigania szkolenia na temat zmian, które dokonują się w obszarze fenomenologii handlu ludźmi, kontroli psychologicznej ofiar i traumy więzi, a także technik prowadzenia dochodzeń z poszanowaniem praw i potrzeb ofiary.

☑ **NALEŻY ZAPEWNIĆ OFIAROM** handlu ludźmi dostęp do pomocy i sprawiedliwości. Może to obejmować np. możliwość ubiegania się i otrzymania tzw. czasu do namysłu, zezwolenia na pobyt, pomocy prawnej i środków odwoławczych oraz umożliwienie zatrudnienia.